

DOMETI 1-4

**ZNANSTVENO KULTURNA SMOTRA
MATICE HRVATSKE – OGRANKA U RIJECI**

DOMETI

Godina 31. broj I. – IV. 2020.

DOMETI

smotra su

Ogranka Matice hrvatske u Rijeci

koju novčano podupire

Primorsko-goranska županija, Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu

Grad Rijeka, Odjel gradske uprave za kulturu

DOMETI

znanstveno-kulturna smotra

Ogranka Matice hrvatske u Rijeci

Osnivač i nakladnik	<i>Ogranak Matice hrvatske u Rijeci</i>
Za nakladnika	<i>Goran Crnković</i>
Glavni urednik	<i>Goran Crnković</i>
Uredništvo	<i>Goran Crnković</i> (povijest) <i>Mladen Urem</i> (književnost)
Slika na naslovnici	<i>Nepoznati dubrovački slikar, XVIII. st., Grb dubrovačke plemićke obitelji Sorgo-Sorkočević, Dubrovački muzeji.</i> <i>(foto: Božidar Gjukić)</i>
Tehnička urednica	<i>Doris Brusić</i>
Jezični ispravci	<i>Mladen Urem</i>
Tisak	<i>3 Dreams d.o.o. Rijeka</i>
Naslov uredništva	51 000 Rijeka, Korzo 28/IV. kat
Telefon:	051/338-499, telefax: 051/211-783
Grafička priprema	<i>Inter Tinny Grafic, Viškovo</i>
Naklada	300 primjeraka

Rukopisi i fotografije ne vraćaju se.

Cijena 60 kn

Uplata u kunama na rn.: (2402006) – (1100138560) kod Erste banke d.d. – Rijeka

PRINTED IN CROATIA • kolovoz 2020.

Dometi

Ogranak Matice hrvatske u Rijeci
Rijeka 2020.

KAZALO

<i>Goran Crnković</i>	Riječ urednika. Ususret sedamdesetoj obljetnici djelovanja Ogranka Matice hrvatske u Rijeci (1953. – 2023.)	7
-----------------------	---	---

■ TEMAT

<i>Vinicije B. Lupis</i>	Luka Sorkočević i Rijeka	15
--------------------------	------------------------------------	----

■ BAŠTINA

<i>Boris Zakošek</i>	Svi životi jednog hotela, Povijest hotela Belveder u Opatiji	79
----------------------	---	----

■ OGLEDI O POVIJESTI

<i>Igor Žic</i>	D'Annunzio kao stogodišnji neriješeni problem (Rijeka 12. rujna 1919. – Trst 12. rujna 2019. – Rijeka 12. rujna 2020.)	95
<i>Željko Bistović</i>	<i>Haec olim meminisse iuvabit!</i> Biografski i bibliografski prilozi za životopis konzervatora i muzealca Aleksandra Perca (Tuzla, 1918. – München, 1981.)	101

■ KRITIČKI PRISTUPI

<i>Zvonko Pandžić</i>	<i>Hommage à Stjepan Krasić</i> , Znanstveni zbornik u čast zaslužnoga istraživača hrvatska kulturnoga identiteta u novom vijeku	119
-----------------------	--	-----

LIKOVNI SUSRETI

Vinicije B. Lupis Novi prilozi za likovni opus Gabrijela Jurkića 137

KNJIŽEVNI VREMEPLOV

Kazimir Urem Caduto per la patria 147

Kazimir Urem Dva dugmeta 159

STVARALAŠTVO

Daniel Sirotić Politika 175

Jelena Tondini Iz karantene 184

PRIKAZI

Vinicije B. Lupis Pjesništvo s okusom soli – o novoj zbirci poezije
Frana Vlatkovića *Nema kraja* 209

IN MEMORIAM

*Dubravka
Dorotić Sesar* Posljednji pozdrav našoj dragoj profesorici Antici Menac 215

MATICA HRVATSKA

Od broja do broja Ljetopis Ogranka Matice hrvatske u Rijeci 221
Naklada Ogranka Matice hrvatske u Rijeci 227

RIJEČ UREDNIKA

USUSRET SEDAMDESETOJ OBLJETNICI DJELOVANJA OGRANKA MATICE HRVATSKE U RIJECI (1953.-2023.)

Poštovani čitatelji, novi svezak *Dometa*, broj 1-4, 2020. Ogranka Matice hrvatske u Rijeci je pred vama. Iz ponuđenih priloga naših suradnika, za ovaj broj smo odabrali autore i radove, koji su vrlo opsežni i predstavljaju značajne prinose za našu kulturnu povijest i za koje vjerujemo da će privući vaš interes i pružiti vam nove spoznaje o našoj baštini, kao i o recentnim zbivanjima.

Podjeljak Temat predstavlja rad Vinicija B. Lupisa: *Luka Sorkočević i Rijeka*. Izmjenom konstelacija snaga velikih sila u jugoistočnoj Europi u drugoj polovici 18. stoljeća Dubrovačka Republika se našla u nezavidnom političkom položaju. Sporazumom u Küçük Kajnardžiju (1774.) umanjena je snaga Osmanskog Carstva kao europske velike sile i uz to je dat primat Rusiji kao zaštitniku pravoslavnih vjernika u Osmanskom Carstvu. Smrću carice Marije Terezije i dolaskom na prijestolje Josipa II. došlo je do zatopljenja rusko-austrijskih diplomatskih odnosa. Uslijedila je aktivna diplomatska prepiska, što je za rezultat imalo ubrzavanje diplomatskog procesa, kada je uglavljena podjela interesnih sfera. Tako se Dubrovačka Republika našla u procjepu geostrateškog preslagivanja jugoistočne Europe, gdje je razvidan permanentni interes Habsburgovaca za ovaj dio Europe, poslije gotovo dva stoljeća defanzive. Podjela Poljske je bila uvertira u geostrateške planove europskih sila i svojevrsno zvono na uzbunu malim državama tadašnje Europe, koje su imale više-manje pasivni položaj u onodobnim povijesnim procesima podjela interesnih zona. Ustvari, ovaj sporazum se započeo kovati i putem doušništva, očito je neka informacija prispjela u Dubrovnik i po svemu sudeći bila je razlogom dolaska diplomate Luke Sorkočevića u Beč. Valja znati kako je Dubrovačka Republika svojom stoljetnom diplomatskom tradicijom imala razgranatu dojavnu mrežu i u obrani svojih državnih interesa posezala je za svim metodama. U prigodi izbora Josipa II. za austrijskog cara Dubrovačka Republika poslala je uglađenog diplomata dvorskih manira i ljubitelja glazbene umjetnosti Luku Sorkočevića,

koji, prihvativši izbor, u mjesecu rujnu odlazi na put. Tijekom toga putovanja on bilježi dnevne događaje svoje diplomatske misije. Taj dnevnik se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku u seriji *Memoriae*, i nije cjelovito sačuvan. Ovaj diplomatski dnevnik, ustvari privatni koncept izvješća predstavlja iznimno važnu presliku tadašnjih političkih kretanja na austrijskom dvoru i pokušaja dubrovačkog diplomata da pribavi što više informacija za svoju domovinu. U isto vrijeme ovaj diplomatski dnevnik je posebno dragocjen izvor za poznavanje diplomatskih manira tadašnjeg Beča i načina provođenja visoke politike u onodobnoj Europi. Kratka riječka dionica u ovom diplomatskom dnevniku je bitna, jer je dubrovački plemić dobio najizravnije političke informacije iz usta nezadovoljnog plemstva u gradu Rijeci, kao i novosti u francusko-engleskim pomorskim sukobima.

Baština donosi rad Borisa Zakoška: *Svi životi jednog hotela*, Povijest hotela Belveder u Opatiji, a Ogledi o povijesti priloge Igora Žica: *D'Annunzio kao stogodišnji neriješeni problem* (Rijeka 12. rujna 1919. – Trst 12. rujna 2019. – Rijeka 12. rujna 2020.) i Željka Bistrovića: *Haec olim meminisse iuvabit!* Biografski i bibliografski prilozi za životopis konzervatora i muzealca Aleksandera Perca (Tuzla, 1918. – München, 1981.). Kritički pristupi donose rad Zvonka Pandžića: *Hommage à Stjepan Krasić*, Znanstveni zbornik u čast zaslužnoga istraživača hrvatska kulturnoga identiteta u novom vijeku, a u podjeljku Likovni susreti, Vinicije B. Lupis objavljuje rad *Novi prilozi za likovni opus Gabrijela Jurkića*. Rubrika Književni vremeplov donosi dvije kratke priče, *Caduto per la patria* i *Dva dugmeta s biobibliografskom crticom o autoru, književniku Kazimiru Uremu (1927.-2009.)*. Priče su tiskane 1963. godine u časopisu Riječka revija (1952.-1970. i 1976.), koji je tada izlazio u nakladi Pododbora Matice hrvatske u Rijeci. Stvaralaštvo donosi pjesničke uratke dvoje pjesnika; Daniela Sirotića tiskane pod naslovom *Politika* i Jelene Tondini s naslovom *Iz karantene*. U Prikazima Vinicije B. Lupis objavljuje rad s naslovom *Pjesništvo s okusom soli – o novoj zbirci poezije Frana Vlatkovića Nema kraja*. Rubrika In memoriam donosi sjećanje Dubravke Dorotić Sesar: *Posljednji pozdrav našoj dragoj profesorici Antici Menac*.

U posljednjem dijelu, Od broja do broja, donosimo pregled aktivnosti riječkog Ogranka Matice hrvatske i prikaz naklade našeg ogranka.

Časopis *Dometi* u kontinuitetu izlazi već pedeset i dvije godine, ta prisutnost na hrvatskoj kulturnoj sceni bila je i ostala nezaobilazna činjenica i bitan dio kulturnog života u našem gradu ali također i na nacionalnoj razini. Ovako dugo vremensko razdoblje djelovanja,

obvezuje sve članove Matice hrvatske da i nadalje podržavaju izlaženje ove publikacije, koja uza sve nepovoljne okolnosti izlazi i dalje i vjerujemo kako se neće ugasiti. Svaki novi broj časopisa *Dometi*, potvrda je duboke ukorijenjenosti hrvatske kulture u našem zavičaju i potvrda neiscrpnosti sadržaja koji nas okružuju i koji čekaju svoju tematizaciju, vrednovanje i postavljanje u okvire naše povijesne baštine.

U svim odjeljcima predstavljenim u ovom broju časopisa pronaći ćete zanimljivo štivo koje smo pomno odabrali za prezentaciju. Nažalost, stalno moramo ponavljati kako su oskudna sredstva potpore koja prima riječki OMH nedostatna za redovito izlaženje. U okviru takvih, vrlo često demotivirajućih datosti, iznalazili smo i pronalazili nove mogućnosti opstanka našeg Ogranka Matice hrvatske, trudeći se da nam ograničena sredstva ne budu opravdanje za nekvalitetan izbor tema i sadržaja.

Podsjećam naše čitatelje i suradnike na potrebu produženja pretplate na naše *Domete*, jer nam je taj oblik potpore važan za opstanak časopisa a također pozivam sve naše stare, ali i buduće suradnike da nam se jave sa svojim priložima, kako bismo u i budućnosti pronašli putove daljnjeg postojanja i realizacije naših izdanja (knjiga i časopisa).

Na jesen ove godine sazivamo novu izbornu skupštinu OMH Rijeka za izbor predsjednika ogranka. Moramo izabrati upravu, predsjednika, predsjedništvo i tajnika, dakle osobe koje će se angažirati u poticanju rada ogranka i za pronalaženje izvora potpore, imenovati glavnog urednika časopisa i nakladničkog programa i uredništvo. Truditi ćemo se intenzivirati rad na planiranim projektima, kako časopisa i nakladničke djelatnosti tako i na razini javnih tribina, organizacije događanja, predstavljanja knjiga i drugog. Pokušati ćemo otkloniti probleme u realizaciji programa i dogovoriti realizaciju novih kulturnih aktivnosti. Svakako moramo povećati broj pretplatnika na časopis *Dometi*. Pored toga trebalo bi svakako zaposliti jednu osobu koja bi vršila tajničke poslove. U tom smislu pokušati ćemo razgovarati s nadležnima iz gradske uprave i županije o mogućnosti potpore za zapošljavanje (honorarno ili profesionalno, na cijelo ili barem pola radnog vremena) tajnika ogranka ili administrativne tajnice. Pripremamo i nakladnički program za 2021. godinu za časopis *Dometi* i za autorske knjige. Prikupili smo svu potrebnu dokumentaciju koja je potrebna za javljanje na natječaj. Posebno ćemo ispitati na koje se još natječaje možemo javiti s programima u organizaciji OMH. Jedan od najvažnijih ciljeva u sljedećem četverogodišnjem mandatu saziva OMH u Rijeci treba biti uvođenje novih članova u rad

ogranka, kao i osposobljavanje istih za samostalan rad i vođenje svih aktivnosti u ogranku. Treba pripremiti suradnike koji će moći voditi OMH Rijeka i sljedećih nekoliko desetljeća. Svakako na jesen, već od rujna nadalje pratiti ćemo natječaje Grada, Županije i Ministarstva kulture za materijalnu potporu za knjige i časopise i naravno na vrijeme podnijeti zahtjev za financiranje knjiga i časopisa. Na sve tri instance konkurirati ćemo s časopisom *Dometi*, koji nema zaostataka, tako časopis ima sve uvjete za primanje potpore. Natjecati ćemo se i s nakladničkim programom autorskih knjiga.

Gospođa Milka Šupraha Perišić, umirovljena knjižničarska savjetnica Gradske knjižnice u Rijeci je pristupila izradi dva naslova; *Bibliografija časopisa Riječka revija (1952. – 1970. i 1976.)* i *Bibliografija časopisa Dometi (1968. – 2020.)*, koji će sljedeće godine biti spremni za tisak. Također je javila da bi u planiranom projektu digitalizacije i podizanja istih na web stranicu Ogranka Matice hrvatske u Rijeci, sudjelovala i Gradska knjižnica u Rijeci, o čemu ćemo razgovarati s njihovim ravnateljem. Posebno je važno istaknuti da je *Riječka revija* bio časopis, koji je izlazio i u nakladi riječke Matice hrvatske, čija bibliografija i radovi nisu nigdje obrađeni i time su nedostupni kulturnoj i znanstvenoj javnosti a taj je časopis objavljivao najznačajnije autore svoga vremena, te će dostupnost časopisa putem objavljene bibliografije i digitaliziranog sadržaja podignutih na internetsku stranicu ogranka, obogatiti kulturu, znanost, ali i rad na sveučilištu. Formirati ćemo i novo uredništvo časopisa *Dometi*. Angažirati pet do deset novih urednika koji su prvenstveno orijentirani afirmaciji hrvatske kulture, kako povijesti i baštini, tako i suvremenim kulturnim stremljenjima. Bolje bi bilo poticati u uredništvo mlađe urednike i urednice (studente ili netom završene studente koje interesira učenje i rad u nakladništvu, kao i kreativni rad, kao što je primjerice pisanje kratkih priča, pjesama, književne, likovne i glazbene kritike, jer su to obično ljudi koji imaju više vremena posvetiti se kulturnim problemima i sadržajima, dok će naši stariji suradnici ionako svoje suradničke priloge slati u *Domete* kao što su to radili i prethodnih godina. Ovisno o iznosu potpore, valjalo bi razmišljati o barem dva sveska časopisa *Dometi* godišnje, na pr. 1-2 i 3-4. Bilo bi dobro kada bi još jedna osoba bila urednik nakladničke djelatnosti OMH Rijeka, čime bi se uredništvo *Dometa* rasteretilo dodatnih obaveza. Tada bi bio imenovan glavni urednik nakladničke djelatnosti (za autorske knjige) i glavni urednik s uredništvom *Dometa*. To bi i značilo da se naklada autorskih knjiga može samostalno razvijati mimo uredništva časopisa, koje ima sasvim drukčije područje interesa i djelovanja. Pokrenuti ćemo i web stranicu ogranka. Sukcesivno tijekom sljedećih nekoliko godina uvrštavati na

stranicu sve naslovnice, projekte, tekstove koji predstavljaju rad OMH, kako bi se tijekom vremena kompletirao cjelokupni višedesetljetni rad u riječkom OMH. Pronaći ćemo mlade snage, informatičare, kulturne pregaoce, koji bi skenirali sve naslovnice svih brojeva časopisa *Riječka revija* i *Dometi*, (pored kojih bi bio opis i kazalo svakog broja), te također i svih autorskih knjiga tiskanih u OMH Rijeka i postavili ih na web stranicu Ogranka Matice hrvatske u Rijeci. Pored toga, na web stranicu ogranka treba uvrstiti i povijest svih događanja u OMH, leksikon predsjednika, tajnika, članova predsjedništva, djelatnika, urednika i članova, te autora koji su objavljivali u OMH, s njihovim fotografijama i biografijama. Ako bi se na web stranicu ogranka uvrstila sva izdanja OMH Rijeka od osnutka do danas, bilo bi to preko pet stotina projekata knjiga i časopisa, čime bi se na jednom mjestu pokazalo kako impozantan opus posjeduje OMH Rijeka, što bi uvelike doprinijelo afirmaciji rada riječkog ogranka.

Za ovaj projekt potrebno je raditi u kontinuitetu sljedećih nekoliko godina. Planiramo se i opremiti novom informatičkom opremom, kako bi se moglo pristupiti izradi web stranice i uvrštavanju skeniranog slikovnog materijala na istu. Radi smještaja prostora OMH u potkrovlju zgrade Filodrammatice na Korzu, svakako treba kupiti i ugraditi adekvatan klima uređaj s grijanjem i hlađenjem, jer je bez njega, naročito ljeti, rad u tom prostoru nemoguć. Posebno ćemo zadužiti educiranu osobu s iskustvom, koja će aplicirati na razne natječaje za dodjelu sredstava, posebno osobu koja će se baviti distribucijom knjiga i časopisa, posebno osobu za dodjelu ISBN broja za autorske knjige i izradu Cip zapisa u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, posebno osobu za računovodstvene poslove, posebno osobu za organizaciju različitih tribina, predstavljanje knjiga, časopisa i gostujućih autora i sadržaja. Naravno, potpuno je jasno da bi većinu tih poslova mogao obavljati tajnik ili administrativni tajnik, međutim i u tome bi svakako trebao imati pomoć drugih članova ogranka i urednika časopisa i knjiga. Pokrenuti ćemo projekt digitalizacije i podizanja na web stranicu ogranka svih brojeva časopisa *Riječka revija* i aplicirati na natječaj za potporu. Pokrenuti ćemo i projekt digitalizacije svih brojeva časopisa *Dometi*, o čemu ćemo pokušati postići dogovor sa svim nositeljima autorskih prava, odnosno nakladnika koji su tiskali te časopise. Za digitalizaciju ćemo se dogovoriti i s vlasnicima autorskih prava Izdavačkog centra Rijeka, za razdoblje kada su *Dometi* tiskani pod njihovim nakladničkim imenom. Za objavljivanje knjige, integralne bibliografije *Dometa*, autorice Milke Šupraha – Perišić, planiramo uvrstiti

i rad kolege Velida Đekića, autora bibliografije *Dometa* 1968. – 1982. koji se slaže da treba objaviti jedinstvenu i zajedničku bibliografiju u jednoj knjizi, bez obzira na nekoliko nakladnika koji su izdavali časopis. Također, namjeravamo, urediti prostor ogranka. Riješiti se stare i neupotrebljive elektroničke opreme kao i starog i neupotrebljivog namještaja. Presložiti i posložiti sve naslove knjiga i časopisa na slobodne police u zidnim ormarima i napraviti inventuru – popisati broj knjiga od svakog naslova (knjige i časopisi). Ponuditi dio naklade tih naslova za prodaju, različitim antikvarijatima u Rijeci, Zagrebu... Više članova ogranka je izrazilo spremnost sudjelovanja u akciji čišćenja i pospremanja prostora, te ažuriranja stanja broja naslova. Mnogi članovi OMH, poglavito starije životne dobi žale se na lokaciju prostora u kojem je smješten ogranak. Obzirom da zgrada Filodrammatice nema lift a prostorije su na vrhu zgrade u samom potkrovlju, mnogi ističu kako bi puno češće došli u ogranak, kada bi bio smješten na nižim katovima. Trebalo bi pitati nadležne u Gradu Rijeci za eventualno preseljenje u adekvatan prostor, čime bi se povećao broj posjetitelja i suradnika u ogranku, time bi bili pristupačniji puno širem krugu ljudi.

Očekujemo ostvariti velik dio planova koje sam iznio u ovom uvodniku, poglavito zbog činjenice da ćemo 2023. godine, a u mandatu uprave OMH u Rijeci koja će biti izabrana na jesen ove godine, svečano obilježiti sedamdesetu obljetnicu osnutka Matice hrvatske u Rijeci. Za sedamdesetu obljetnicu osnutka ogranka u Rijeci pripremiti ćemo knjigu u kojoj će biti objavljena povijest djelovanja i bibliografija svih tiskanih naslova Matice hrvatske u Rijeci, koja je svojim postignućima u kulturi i u javnom životu u mnogim elementima bila ključni čimbenik kulturnog života grada, posljednjih, gotovo sedamdeset godina.

Goran Crnković
Predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Rijeci

Rijeka, 31. srpnja 2020.

Vinicije B. Lupis

NOVI PRILOZI ZA LIKOVNI OPUS GABRIJELA JURKIĆA

*Dr. sc. Vinicije B. Lupis
Viši znanstveni suradnik
Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19/1
10 000 Zagreb
vinicije.lupis@du.t-com.hr*

Uvod

Posao povjesničara umjetnosti je stalno propitivati baštinu koju su nam namirili naši predci, te nastojati što bolje je interpretirati, s konačnim ciljem stvaranja preglednika umjetnina na terenu. Sam preglednik služio bi njenu što boljem očuvanju za nadolazeće naraštaje, kao i razumijevanju. Najgore je što se može dogoditi je imati baštinu bez baštinika, odnosno baštinu koja je izgubila kontakt sa stanovništvom na čijem se prostoru nalazi. Autor priloga je pred šest godina u koautorstvu objavio rad o dubrovačkoj dionici likovnog opusa Gabrijele Jurkića.¹ Naknadnim istraživanjem pronašao je par nepoznatih detalja važnih za bolje razumijevanje slikarskog opusa Gabrijele Jurkića. Prvi prilog odnosi se na umjetnikovu ranu fazu, kada je još pod snažnim utjecajem svog bečkog školovanja, a drugi likovni prilog potječe iz sutona umjetnikova života. Vrlo je zanimljiva oltarna pala s poluotoka Pelješca koja pripada kraju posljednje faze, kada je umjetnik proveo već mnogo godina u izolaciji od društva i likovne kritike. Oltarna pala sv. Mihajla nastaje u osami, gotovo je simbolična i govori o stanju sakralne umjetnosti, proskribirane svojom tematikom u komunističkom totalitarnom sustavu vrijednosti. Prijateljujući s janjinarskim župnikom don Kostom

¹ Vinicije B. Lupis i Sanja Žaja Vrbica, Dubrovačka arkadija Gabrijele Jurkića, u: *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, LIV/2, Zagreb/Dubrovnik, 2016., 371 – 387.

Selakom dolazio je iznova na jug, kao što je cijelog svoga života stremio ka suncu o moru i u osami stvarao na poluotoku Pelješcu.²

Portret članova obitelji Wregg

U dominikanskom samostanu sv. Dominika u Dubrovniku čuva se skupni portret troje djece (75 x 89,5 cm), sa signaturom Gabriel Jurkić 1913. godine. U ranijoj objavi slika je objavljena pod nazivom „Tri brata“.³ U samostanskoj kronici uložen je kupoprodajni ugovor od 16. lipnja 1995., gdje je tadašnji dominikanski prior Ivo Martinić od gospođe Rezi Wregg otkupio dvije slike Gabrijela Jurkića. Prva slika koja se spominje u kupoprodajnom ugovoru danas se ne može naći u samostanu, a predstavlja Gospu s Kristom u pastoralnom pejzažu. Tu sliku je darovao lapadski župnik don Niko Zlovečera (1864. – 1927.), povodom vjenčanja sestre Rezi – Ani Detoni (rođenoj Wregg) 1922. godine.⁴ Rezi Wregg prijateljerala je s austrijskim grofom slikarom Franzom Gotthardom Schaffgotschom (1902.-1942.), ilustratorom knjiga, koji se poslije *anschlussa* Austrije našao u Dubrovniku. Iz kronike dubrovačkog samostana doznajemo kako su grof Schaffgotsch, njegova supruga i fra Ante Matijević molili devetnicu sv. Judi Tadeju za obraćenje Rezi Wregg, a poslije svete ispovjedi i povratka na katoličku vjeru dobila je na dar veliku ikonu sv. Ivana Zlatoustog, koja je darovnicom od 10. prosinca 1985. dospjela u dubrovački dominikanski samostan. Ovaj zanimljivi austrijski slikar u Dubrovnik je stigao 1939. godine, a potom se nastanio na Šipanu. Umire u Dubrovniku 21. 12. 1942. godine te je pokopan u obiteljskoj grobnici

2 Autor rada posebno se zahvaljuje uglednom hrvatskom restauratoru Denisu Vokiću na ustupljenoj restauratorskoj studiji: Denis Vokić, *Restauriranje slike sv. Mihajla iz Dubrovačke biskupije*, bez čijeg truda i uspješne restauracije ne bi bilo moguće ispravno atribuirati oltarnu palu iz sela Dubrave na poluotoku Pelješcu. Posebno zahvaljujem restauratoru Denisu Vokiću na ustupljenim fotografijama za objavu. Autor rada zahvaljuje fra Nikoli Mioču iz dubrovačkog dominikanskog samostana na fotografiji i dopuštanju objave slike koja potječe iz obitelji Wregg. Zahvaljujem i vrsnoj keramičarki i restauratorici Anamariji Bezek na fotografiji oltarne pale iz Dubrave na poluotoku Pelješcu.

3 Vinicije B. Lupis i Sanja Žaja Vrbica, Zagreb/Dubrovnik, 2016., 385.

4 Hedwig Graffin Schaffgotsch, *Putovima sudbine*, Zagreb, 2009., 1 - 283.

*Gabrijel Jurkić, Karli, Rezi
i Ana Wregg, 1913. god.
(foto: fra Nikola Mioč)*

obitelji Wregg na lapadskom groblju Sv. Mihajla. Zanimljiva je vijest kako je prijateljevao s uglednim dubrovačkim franjevcem, fra Antom Matijevićem, uz Kostu Strajnića. Fra. Ante Matijević (11. IX. 1895. – 10. X. 1956.), bio je vrstan povjesničar koji je doktorirao u Beču, gdje je apsolvirao diplomatiku i paleografiju.⁵ Na ranije spomenutoj slici Gabrijela Jurkića s članovima obitelji Wregg, doznajemo kako je naslikana je 1913. godine, a predstavlja troje djece iz obitelji Wregg. Na desnoj strani je naslikana Ana (Anči), u sredini Rezi, a s lijeva njihov brat Karli. Roditelji su im vodili Hotel Petka u Gružu, u kojem je odsjedao slikar Gabrijel Jurkić pred Prvi svjetski rat.⁶ Ovaj podatak dao je zanimljivu nadopunu biografije slikara Gabrijela Jurkića, koji je prijateljevao s gruškim hoteljerima – obitelji Wregg,

⁵ Ivan S. Peran, „Obrisi o glazbenom životu u Dubrovniku s posebnim osvrtom na samostan Male braće“, u: Zbornik *Samostan Mlade braće u Dubrovniku*, Zagreb, 1985, 287; Vinicije B. Lupis, Životopis don Ante Dračevca, u: *Izabrane studije*, Ston, 2016., 11 – 12.

⁶ Kronika dubrovačkog dominikanskog samostana, upis za 1985. godinu.

a od ranije se znalo za njegovo prijateljstvo s župnikom don Nikom Zlovečerom. Gabrijel Jurkić pripadao je ovom zanimljivom dubrovačkom krugu katoličkih intelektualaca i poznanika u vremenima duhovnih kriza međuratnog razdoblja. Kroz prizmu kozmopolitizma i mondenog ljetovališta trebamo tražiti i Gabrijela Jurkića koji je u Dubrovniku imao svojevrstan prozor u svijet i gdje je mogao sretati umjetnike sa raznih strana, što mu je ipak bilo onemogućeno u skućenim sarajevskim prilikama. Započevši dolaziti u Dubrovnik 1910. godine, kada ga zapaža i Vlaho Bukovac, poslije smrti svog prijatelja don Nika Zlovečere, dolazi kod svog brata Mirka – tada profesora u Dubrovniku. Jug je ipak konstanta u Jurkićevu opusu. S juga potječu poznanstva s namjesnikom Kraljevine Dalmacije Nikom Nardellijem na početku slikarske karijere i dubrovačkim slikarom Markom Rašicom, s kojim je dijelio lapadske šetnje.⁷

Skupni portret djece, suvremenim likovnim jezikom slikarstva *Fin-de-Siècla*, kojeg je upio kod svog bečkog profesora Aloisa Deluga⁸ (1859. – 1930.), na Likovnoj akademiji, jednog od utemeljitelja bečke Secesije, Jurkić se razlikuje od dotadašnje portretistike. Alois Delug bio je profesorom brojnih eminentnih austrijskih slikara: Karla Sterrera, Antona Velima, Hansa Froniusa, Antona Kolinga, Huberta Lanzingera, Alberta Stolza, Franza Grussa i našeg Gabrijela Jurkića. Kada Jurkića razmotrimo u kompleksu Delugovih učenika, među kojima je i Sarajlija rodom Hans Fronius, jasnije nam je njegovo posezanje za čvrstim crtežom, tamnijom slikarskom gamom i posebna usmjerenost prema pejzažima i svojevrzni simbolizam. Simbolizam je bio možda nazočan upravo iz razloga jer je prvu pravu poduku iz umjetnosti dobio u privatnoj školi Mencija Klementa Crnčića i Bele Čikoša Sesije u Zagrebu. Zasigurno su ta dva velika umjetnika, a posebno Bela Čikoš Sesija sa svojim simbolizmom, ostavili neizbrisiv trag na Gabrielovo slikarstvo. Međutim, u formativnom smislu zaokružio se nakon Bečke akademije gdje je svoje bečko razdoblje okrunio na jednoj izložbi *Secesija* 1911. godine na kojoj je izložio sliku *Bukova šuma* i bio je prvi slikar Hrvat čiji su radovi uopće bili primljeni u te prostorije.⁹ Ova činjenica možda je za posljedicu imala

7 Vinicije B. Lupis i Sanja Žaja Vrbica, Zagreb/Dubrovnik, 2016., 373., 376.

8 Josip Depolo, *Gabrijel Jurkić*, Livno, 2008., 72.

9 <http://www.svjetalorijeci.ba/novosti/razgovor-nepoznato-o-poznatom-gabrielu-jurki%C4%87>, (Preuzeto 5.6. 2020. u 14 37 h)

gelosia nell'arte, koja ga je pratila cijeli život. Svojim bečkim školovanjem, formiran je na secesijskim zasadama i oni su vidljivi u slikarevom autoportretu i portretu njegove supruge Štefe iz 1915. godine, a u dvije godine ranije skupnom portretu djece iz obitelji Wreg, još jasnije se razvidi linearnost, specifična stilizacija i modernost u likovnoj inovaciji.¹⁰

Oltarna pala sv. Mihajlo iz Dubrave na poluotoku Pelješcu

Iz posljednje umjetnikove faze potječe oltarna pala sv. Mihajla arkandela iz sela Dubrave na poluotoku Pelješcu. U ranijoj objavi, autor je sliku pripisao nepoznatom slikaru, vidjevši je u tami bez osvjetljenja.¹¹ Gabrijel Jurkić je 1960. godine naslikao oltarnu palu (187,5 x 116 cm) za grobljansku crkvu, pri kraju svoga života. Sa stare oltarne pale Filippa Naldia preuzeo je ikonografski samo lik sv. Stjepana uz sv. Mihajla. U vremenskom odmaku kao znanstvenik postao sam svjestan da ne možemo oštro suditi o likovnosti sakralne umjetnosti u vremenu kada je ona bila posve marginalizirana i kada je izgledalo da će zamrijeti daleko od slobodnog svijeta nemajući prirodan razvoj, već pojedinačne bljeskove. Ostarjeli i šikanirani slikar Gabrijel Jurkić po narudžbi mjesnog župnika naslikao je lik oboružanog viteza – sv. Mihajla kako u prvom planu gazi vruga i ruši ga u Pakao. Bočno su naslikani, mlado-likli lik sv. Stjepana s jedne strane i na drugoj strani starac, lik sv. Jeronima sa ikonografskim znakom lava. Upravo, budući je lik sv. Jeronima naslikan u pećinskom pejzažu, nema dvojbe da se radi o zaštitniku Dalmacije. Slikar je na ovoj oltarnoj pali naslikao

*Filippo Naldi,
Oltarna pala sv. Mihajla iz
crkve sv. Mihajla u
Dubravi na poluotoku
Pelješcu (foto: Denis Vokić)*

¹⁰ Josip Depolo, *o.c.*, Livno, 2008., 63,

¹¹ Vinicije B. Lupis, *Sakralna baština Stona i okolice*, Ston, 2000., 129. Autor je u ranijoj objavi zbog zamračenja krivo iščitao godinu 1960., kao 1950.

*Filippo Naldi,
Oltarna pala sv. Mihajla
iz crkve sv. Mihajla u
Dubravi na poluotoku
Pelješcu prije i poslije
restauracije (foto: Denis
Vokić)*

gotovo simbolični prikaz mlade i stare Crkve i sv. Mihajla koji pobjeđuje vraga – sotonu. Slika je danas u teškom stanju, uslijed vlage u crkvi izgrađenoj da čuva prijevoju na davnom hodočasničkom putu koji je vodio iz Bosne ka benediktinskoj opatiji sv. Marije od Jezera na Mljetu. Ova slika je nadomjestila stariju trošnu oltarnu palu sv. Mihajla, djelo skromnog baroknog slikara Filippa Naldija, slikara koji je slikao od 1759. do 1777. godine na području: Neretve, Dalmatinske Zagore, sve do Omiša, Korčule s mjestima Račištem i Smokvicom i na poluotoku Pelješcu, od Vignja, Trpnja, Kune, Janjine, Popove Luke, Žuljane i Putnikovića. Zahvalni smo fra Vjeku Vrčiću i Radoslavu Tomiću na stvaranju kataloga ovog umjetnika.¹² Filippo Naldi je u nedalekoj Žuljani u župnoj crkvi sv. Martina

¹² Vjeko Vrčić, Slikar naivac osamnaestog stoljeća, u: *Služba Božija liturgijsko pastoralni list*, 4., Makarska, 1971., 246 – 251; Radoslav Tomić, Slikar Filippo Naldi, u: *Radovi Instituta povijesti umjetnosti*, 30, Zagreb, 2006., 163. – 183; isti, „Slikar Filippo Naldi (II)“, u: *Ars Adriatica*, 2, Zadar, 2012., 217 – 224; Vinicije B. Lupis, Dopune likovnoj baštini zapadnog Pelješca, u: *Zbornik Dubrovačkih muzeja*, 3, Dubrovnik, 2015., 141 – 164; Damir Tulić, Dvije nepoznate slike Filippa Naldija na otoku Korčuli, *Zbornik Dubrovačkih muzeja*, 3, Dubrovnik, 2015., 165 – 172.

Gabrijel Jurkić, Oltarna pala sv. Mihajla iz crkve sv. Mihajla u Dubravi na poluotoku Pelješcu (foto: Anamarija Bezek)

Gabrijel Jurkić, Detalj oltarne pale sv. Mihajla s umjetnikovim potpisom: „G. J. 1960.“ (foto: Denis Vokić)

naslikao jednu kopiju gotičke Bogorodice i dva predoltarnika sa biljnim bokorim pastelnih tonova, a u Crkvi Gospe od Rozarija u istočnom susjednom dijelu Putnikovićima, ciklus od sedam slika na pjevalištu. Na ovoj oltarnoj pali uspješno restauriranoj izronile su sve dopadljive odlike ovog provincijalnog slikara s prepoznatljivim figuracijama Gospe s Kristom, sv. Stjepana naslikanog kao đakona i baroknog ratnika i sudca sv. Mihajla kako satire Vraga u jednom stiliziranom i posve modernom *chinoiserie* pejzažu. Filippo Naldi bio je iznimno plodan slikar. Oltarna pala iz Dubrave odskače od plošnosti i prenaplašene dekorativnosti, očito se radilo o utjecaju naručitelja za ovu grobljansku pelješku crkvu.

Kako je već rečeno, Gabrijel Jurkić svojom oltarnom palom nadomjestio je trošnu baroknu palu, nastavljajući svoj sakralni opus. Sam je ranije 1951. naslikao za susjednu župnu crkvu u Janjini sliku s prikazom sv. Lucije (80 x 65 cm),¹³ tamnog kolorita, antikizirajuće

¹³ Vinicije B. Lupis i Sanja Žaja Vrbica, Zagreb/Dubrovnik, 2016., 382., 386.

ikonografije, sjetnog ugođaja. Oltarna pala sv. Mihajla posve je u suglasju tog oslabjelog slikarstva koje je željelo prikazati mladolikog ratnika u svojoj snazi, kao da je imao pred očima trijumfirajućeg sv. Mihajla španjolskog slikara iz 15. stoljeća Bartolomé Bermeja. Sv. Mihajlo kao da je naslikan po uzoru mladih vitezova u boju iz nekog stripa, s prijevodom svog imena „Quis ut Deus“/“Tko je kao Bog?“, koji svijetli na vazi koja važe duše na Posljednjem sudu. Stripovski deskriptivan udaljio nas je od mističnosti razmatranja trijumfa pobjede Vjere u liku sv. Mihajla između dva svetačka lika – simbola mlade Crkve i prvomučenništva i sv. Marka najstarijeg evanđelista. Jurkićeva pelješka oltarna pala uz sve svoje likovne nesavršenosti anatomske detalje šake, svjedok je ustrajnosti u traženju sakralnih umjetnika i u vremenima kada je to bilo teško, jer moramo znati kako je fra Ambroz Testen u nedalekoj crkvi sv. Ane u Putnikovićima naslikao oltarnu palu sv. Ane.

*Gabrijel Jurkić, Sveta Lucija, župna crkva sv. Vlaha u Janjini, 1951.
(foto: Vinicije B. Lupis)*

I malene sredine trudile su se nabaviti najbolje umjetnine do kojih se moglo doći za svoje crkve, smještene u pitomim pelješkim brežuljcima. Da zaključimo, Gabrijel Jurkić je kompleksna samozatajna osobnost hrvatskog katoličkog intelektualca koji je sustavno onemogućavam od političkih komesara, ali je usprkos svim nedaćama ostvario izniman likovni opus. Ova dva primjera unijela su novo svijetlo na poznavanje umjetnikova opusa.